

JEL Classification: E6, E65, E69.

<https://doi.org/10.35945/gb.2022.13.002>

THE PROBLEM OF ASSESSING THE EXPECTED CONSEQUENCES OF ECONOMIC POLICY

REVAZ GVELESIANI

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Georgian-German Institute of Economic Policy,
Academician of the Georgian Academy of Economic Sciences, Georgia
revaz.gvelesiani@tsu.ge

GIVI BEDIANASHVILI

Doctor of Economic Sciences, Professor
European University,
Institute for Research of Economic and Social Problems of Globalization,
Associate Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Academician of the Georgian Academy of Economic Sciences, Georgia
g.bedianashvili@eu.edu.ge

Abstract. The starting point for economic policy analysis is the difference between what exists and what should exist. Therefore, opinions (views) about what should be, can be used to assess the observed economic situation and development. It is possible to come up with recommendations on how to avoid the differences between what exists and what should exist. In reality, we find factual events that any person can check. There are also desirable events that go beyond such a check. It is on the basis of their comparison that the content of both evaluations and recommendations is formed. Normative views express subjective desires, so the result of the evaluation can not be considered "right" or "wrong". It is possible that the entity (or economic interest group) will consider them acceptable or even reject them.

As a result of the significant increase in economic uncertainty in modern conditions, the complex presentation of the targeted aspect of economic policy, as well as the substantial improvement of the degree of policy adaptability itself, taking into account the requirements for ensuring the continuity of systemic long-term forecast work, are especially relevant.

KEYWORDS: ECONOMIC POLICY, EVALUATION PROCESS, EVALUATION METHODS, EMPIRICAL DENIAL, EMPIRICAL FREEDOM, UNCERTAINTY, TARGET COMPLEX, FORECASTING.

For citation: Gvelesiani, R., & Bedianashvili, G. (2022). The Problem of Assessing the Expected Consequences of Economic Policy. *Globalization and Business*. 13, 17-24. (In Georgian). <https://doi.org/10.35945/gb.2022.13.002>

JEL Classification: E6, E65, E69.

<https://doi.org/10.35945/gb.2022.13.002>

ეკონომიკური პოლიტიკის მოსალოდნელი შედეგების შეფასების პრობლემა

რევაზ გველესიანი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ეკონომიკური პოლიტიკის ქართულ-გერმანული ინსტიტუტი,
საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველო
revaz.gvelesiani@tsu.ge

გივი ბედიანაშვილი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
ევროპის უნივერსიტეტის გლობალიზაციის ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების კვლევითი ინსტიტუტი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი,
საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, საქართველო
g.bedianashvili@eu.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური პოლიტიკა, შეფასების პროცესი, შეფასების მეთოდები, ემპირიული უარყოფა, ემპირიული თავისუფლება, განუზღვრებლობა, მიზნობრივი კომპლემენტი, პროგნოზირება.

ციტირებისთვის: გველესიანი, რ., ბედიანაშვილი, გ. (2022). ეკონომიკური პოლიტიკის მოსალოდნელი შედეგების შეფასების პრობლემა. *გლობალიზაცია და ბიზნესი*. 13, 17-24. <https://doi.org/10.35945/gb.2021.12.002>

შესავალი

თეორიული ეკონომიკური მოსაზრებები ყოველთვის იმ განსხვავების (რაც არის და რაც უნდა იყოს) საფუძველზე ყალიბდება, რომელიც არსებობს ეკონომიკური პროცესების შესახებ ვარაუდზე დამყარებულ მოჩვენებით ცოდნასა და ფაქტობრივ პროცესებს შორის. როგორც ვარაუდზე დამყარებული მოჩვენებითი ცოდნა, ისე ფაქტობრივი (რეალური) პროცესები არსებულის შესახებ სუბიექტურ შეხედულებათა საშუალებით (ოღონდ დასაბუთებთა ფორმით) გადმოიცემა, ამიტომ საქმე გვაქვს პოზიტიურ შეხედულებებთან. იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს რეალური მოვლენები და პროცესები, რომლებისთვისაც ხდება დაკვირვების შესაბამისი ველის ფორმირება, მაშინ შესაძლებელია მათ შესახებ შეხედულებათა გადამოწმება. საამისოდ კი აუცილებელია იმის დადგენა, თუ რომელ მოვლენებსა და პროცესებს შორის არსებობს მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი (რომელიც შეესაბამება მიზეზ-შედეგობრივი კავშირების შესახებ არსებულ ვარაუდზე დამყარებულ ცოდნას ანუ თეორიული ახსნის მცდელობას). ეს ხდება იმ შემთხვევაში, როცა დაკვირვებადი, როგორც მიზეზად მიჩნეული მოვლენებიდან სავარაუდო მიზეზ-შედეგობრივი დამოკიდებულების საფუძველზე (პი-

პოთეზა) ვაკეთებთ დასკვნას ისეთი მოვლენების შესახებ, რომლებიც იარსებებდნენ თუ ზემოთხსენებულ მიზეზ-შედეგობრივ დამოკიდებულებას კანონის ძალა ექნებოდა. ამ გზით ფორმირებული შეხედულებები, რომელთა სტრუქტურაში მოვლენათა ცვლილების ლოგიკა არის „თუ... მაშინ ...“, ემპირიული გადამოწმებისას შესაძლებელია წინააღმდეგობაში მოვიდეს ფაქტობრივ მოვლენებთან (რეალობასთან). აღსანიშნავია, რომ წარმოდგენილი კვლევის თემატიკაზე გამოქვეყნებული არაერთი თეორიულ-მეთოდოლოგიური ნაშრომი (Albert, 1954, 1963a, 1963b; Bedianashvili, 2013; Boehm, 1966; Boulding, 1962; Dahl, 1963; Gvelesiani & Bedianashvili, 2021; Gaprindashvili, 2017; Gvelesiani & Gogorishvili, 2014; Gvelesiani, 2015, 2016, 2017a, 2017b, 2020a, 2020b; Hayek, 1979, 2003, 2004; Jonas, 1979; Mestmaecker, 1975; Myrdal, 1969; Popper, 1976; Streit, 1983, 2005).

კვლევის შედეგები

მოვლენათა შესახებ შეხედულებების ახსნისათვის აუცილებელია, რომ ეს პროცესი თანმიმდევრული და შინაარსიანი იყოს. ანუ იგი აუცილებლად უნდა მოიცავდეს რეალობაში არსებულ მოვლენათა შესახებ შეხედულებათა დასაბუთებებს.

მათი ემპირიული შინაარსი მით უფრო ფართოა და შემოწმება უფრო უკეთაა შესაძლებელი, რაც უფრო დიდია დაკვირვებადი მოვლენებისა და პროცესების რიცხვი. აქ საუბარია ისეთ სიტუაციებსა და მდგომარეობაზე, რომელთა დადგომა ხშირად (მაგრამ არა ყოველთვის) გამორიცხულია, მიუხედავად იმისა, რომ მიზეზ-შედეგობრივი თანამიმდევრობიდან გამომდინარე მათი არსებობა ლოგიკური უნდა ყოფილიყო. რაც შეეხება დაუსაბუთებელ შეხედულებებს, რომელთა ემპირიული შემოწმება შეუძლებელია, ისინი მით უფრო მიღწევადი და რეალურია, რაც უფრო მეტი ლოგიკურად შესაძლო შედეგი თუ დაკვირვებადი მოვლენა იქნება დაშვებული. ლოგიკურად შესაძლო, დაკვირვებად ვითარებათა გამორიცხვის საფუძველზე ყალიბდება კანონზომიერების შესახებ შეხედულებები, რომლებიც ქმნიან გარკვეულ სივრცეს, რომელშიც მიმდინარეობს ფაქტობრივი ეკონომიკური მოვლენები (Albert, 1963 b/76, გვ.177).

ემპირიული უარყოფა (ფალსიფიცირება), გამოიყენება როგორც დემარკაციის კრიტერიუმი (Popper, 1976/2002, გვ.39), რომლის საფუძველზეც შესაძლებელია რეალობის შესახებ მეცნიერების (ანდა ცდაზე დამყარებული მეცნიერების) გამიჯვნა ისეთი არაემპირიული მეცნიერებისაგან, როგორცაა მაგალითად, მათემატიკა. ეკონომიკური თეორია სწორედ ცდისუფელ მეცნიერებად არის წარმოდგენილი. მაგრამ თუ მას სხვა საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს შევადარებთ, აღმოჩნდება, რომ ეკონომიკური თეორიის შემეცნების საგანი — საზოგადოებრივი ეკონომიკა — ბევრი ისეთი თავისებურებით ხასიათდება, რომლებიც ემპირიული უარყოფის (ფალსიფიცირების) მოთხოვნაზე უარის თქმას გვაიძულებს. მართალია, ეკონომიკურ თეორიაში არსებული ემპირიული შინაარსის ნაკლებობას განიცდიან, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ უარყოფით რეალობის შესახებ ბევრი მეცნიერული გამოკვლევა.

ფალსიფიცირების შესაძლებლობის ასეთი შეზღუდვა გარდაუვალია, ვინაიდან ეკონომიკური თეორიის შემეცნების საგანი მოიცავს:

- ზემოქმედებებს, რომლებსაც უამრავი მიზანმიმართულად მოქმედი ინდივიდი ერთმანეთზე ახდენს. დამკვირვებლისათვის მათი გაცნობიერების საფუძვლების მცირე ნაწილია ხელმისაწვდომი. არჩევანზე დამყარებული ინდივიდუალური მოქმედებების (გადაწყვეტილებების) ახსნას აძნელებს არა მხოლოდ სუბიექტის მიერ ცოდნის შექმნისა და მისი გამოყენების პროცესები, არამედ ისიც, რომ ბევრი რამ ჩვენს ცნობიერებაში ურთიერთდაკავშირებულია ინტუიციით;
- უაღრესად ართულებს საქმეს გეგავლენის მქონე უამრავი ისეთი უცნობი ფაქტორის დაშვების აუცილებლობაც, რომელიც ინდივიდს არ აქვს გაცნობიერებული. ძნელია, აგრეთვე, ისეთი ინდივიდუალური მოქმედების განხორციელება, რომელიც რაღაც

კანონზომიერებების უთვალავ რაოდენობაზე დაყვანას გულისხმობს. საქმე ის არის, რომ დამკვირვებელი სრულად ვერ აკონტროლებს ზემოქმედების პერიფერიულ, თუმცა გაცნობიერებულ ფაქტორებს, რომ არაფერი ვთქვათ პერიფერიულსა და ამავედროულად გაუცნობიერებელ ფაქტორებზე;

- ეკონომიკური მეცნიერების შემეცნების საგანი უაღრესად რთულია. იგი უნდა გავივით როგორც ინოვაციებით განპირობებული ევოლუტორული, ღია სისტემა. აქედან გამომდინარე, შეუძლებელია იმის წინასწარ გამოცნობა, თუ როგორ შეიცვლება სისტემის კომპლექსურობა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ეკონომიკურ თეორიაში არ უნდა მოველოდეთ ისტორიულად „დროში უცვლელი“ და ემპირიული შინაარსით მდიდარი კანონების არსებობას;
- ჩამოთვლილი მიზეზებიდან გამომდინარე, ეკონომიკური თეორიის შემეცნების საგანი პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდის კონტროლირებადი ექსპერიმენტების, ანუ შემეცნების მეცნიერული მეთოდების გამოყენების შესაძლებლობას. ეკონომიკურ თეორიაში დამკვირვებელი და დაკვირვების საგანი უფრო მეტად ახდენს ერთმანეთზე ზემოქმედებას, ვიდრე საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებში.

ეკონომიკური მოვლენების განსაზღვრაში მონაწილეობენ ისეთი ინსტიტუტები, როგორცაა სამართალი, შეთანხმებები და წესჩვეულებები. ისინი გარკვეულწილად ზღუდავენ და აწონასწორებენ ინდივიდუალურ მოქმედებებს და ამით რამდენადმე მათი შედეგების წინასწარ განჭვეტის საშუალებასაც გვაძლევენ. მოქმედების თავისუფლების შემზღუდავი ინსტიტუტები ხშირად იმაზეც მიგვანიშნებენ, თუ რომელი მოქმედება არ არის ანგარიშგასაწევი. მოქმედების თავისუფლების არსებულ საზღვრებშიც კი მოქმედებელი უამრავი მოულოდნელი შესაძლებლობა, რომელთაგან ზოგი ჩვენთვის ცნობილია, ზოგი კი უცნობი.

ეკონომიკურ-თეორიული შემეცნება და აქედან გამომდინარე ეკონომიკურ-პოლიტიკური მართვის ცოდნა, ხასიათდება: (1) ინდივიდის მიერ თავისი ქცევის გაცნობიერებული მოტივებით; (2) ეკონომიკურ პროცესში მონაწილე სუბიექტების ურთიერთქმედების უაღრესად ცვალებადი კომპლექსით და (3) მოქმედების ნაწილობრივ შემეცნებად შესაძლებლობათა მრავალფეროვნებით, რომლებიც ინსტიტუციურად შეზღუდულია. ახსნის ფალსიფიცირების (ემპირიული უარყოფის) მცდელობის თვალსაზრისით ეს ნიშნავს, რომ:

- უნდა გავითვალისწინოთ კანონზომიერებათა ნაკლებობა;
- განსაზღვრული რეგულირების ფორმები (წესრიგი) ნაკლებად საიმედოა. ანუ მათი შედეგების პროგნოზირების შესაძლებლობა ძალზე დაბალია და ამიტომ ისინი (საუკეთესო შემთხვევაში) კვაში კანონებად (Albert, 1957, 68) უნდა მივიჩნიოთ;

- აუცილებელია განსაზღვრული რეგულირების ფორმების მუდმივად გადმოწმება. ეს ხდება იმის დასადგენად, თუ რამდენად ინარჩუნებენ რეგულირების ფორმები დანიშნულებას;
- განსაკუთრებული გულმოდგინებით უნდა გაიმიჯნოს ერთმანეთისაგან შემოწმებული, შესამოწმებელი და აბსოლუტურად შეუმოწმებელი შეხედულებები, თუკი გვსურს თავიდან ავიცილოთ დოგმატური და ავტორიტარული მიდგომები ეკონომიკურ-პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებით.

გარდა ამისა, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მასტაბილიზებელ ინსტიტუტებსა და მათ ზემოქმედებას უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ვიდრე აქამდე იყო მიღებული ტრადიციულ ეკონომიკურ თეორიებში. წესრიგის პოლიტიკასთან კავშირი ამ თვალსაზრისით კიდევ უფრო მტკიცეა.

შინაარსს მოკლებული შეხედულებების გარდა ემპირიულად შემოწმებადი ეკონომიკურ-თეორიული ასხნის ისეთი მცდელობა, რომელიც ყოველგვარი შემოწმების მიმართ შეუვალობით ხასიათდება. ამგვარი დამოკიდებულების საფუძველი ის არის, რომ „მნიშვნელოვანის“ შემოწმებაზე პრეტენზია მხოლოდ ჰიპოთეზების მიმართ არსებობს. დანარჩენი ყველაფერი უცვლელი რჩება (Ceteris-paribus-Clause). საქმე ის არის, რომ ამ დროს (როდესაც ჰიპოთეზას ვაყალიბებთ) ხდება მოვლენების ყველა მიზეზ-შედეგობრივი კავშირებიდან განყენება. ამასთან, არც სრულად და არც ნაწილობრივ არ არის დასახელებული ის მოვლენები, რომლებიც „ყველა დანარჩენზე“ ზემოქმედებს და შესაძლებელია, მიზეზსაც წარმოადგენდეს. ასეთ პირობებში „მნიშვნელოვან შეხედულებებზე“ პრეტენზია, რომელიც წავეყენებთ ვარაუდზე დამყარებულ ცოდნასა და ფაქტობრივ მოვლენებს შორის გამოვლენილ განსხვავებას, შეზღუდული ხასიათისაა.

Ceteris-paribus-Clause ეკონომიკაში მეცნიერული მოდელირებისათვის სასარგებლო მეთოდური საშუალებაა, ვინაიდან შეუძლებელია ყველა ეკონომიკური ურთიერთობის ასახვა. არსებითია ის, თუ როგორ მოხდება Ceteris-paribus-Clause-ის გამოყენება. მისი დანიშნულებაა, შეზღუდოს ეკონომიკურ ფენომენთა შესახებ მეტ-ნაკლებად შინაარსიანი შეხედულებების რაოდენობა. უფრო მეტიც, სადაც შემოტანილი იქნება ეგზოგენური ცვლადი, იქ ყოველგვარი ასხნა შეწყდება. ამით თავიდან ავიცილებთ მიზეზების უსასრულო ძიებას. Ceteris-paribus-Klausel-ის დახმარებით შესაძლებელია ეგზოგენური ცვლადებისა და ურთიერთობების მოდელირებზე უარის თქმა. მისი გამოყენებით ყალიბდება შეხედულებათა ისეთი წინასწარ განსაზღვრული სისტემა, როგორცაა მაგალითად, ჰომოგენური ბაზრის მოდელი. იგი საშუალებას გვაძლევს, რომ განსაზღვრული ცვლადის მოქმედება – მაგალითად, როგორცაა სახელმწიფო მოთხოვნის ცვლადობა – განყენებულად გამოვიკვლიოთ. ასეთი მოდელი შეიძლება გამოვიყენოთ, როგორც ეკონომიკურ ურთიერთქმედებათა კვლევის ინსტრუმენტი. რაც შეეხება უშუალოდ ეკონომიკურ-

პოლიტიკურ დასკვნებს, ეს მოდელი მათი მხოლოდ შეზღუდული რაოდენობით ჩამოყალიბების საშუალებას გვაძლევს. ამგვარი მოდელის ემპირიული შემოწმება შეუძლებელია. შეხედულებები, რომლებსაც ისინი მოიცავენ, მაგალითად, ეკონომიკური პოლიტიკის მოქმედების შედეგებზე, მეტ-ნაკლებად დამაჯერებელი დასკვნის გაკეთების საშუალებას გვაძლევს. ამავე დროს დამაჯერებლობას ვერ ჩაანაცვლებს ფალსიფიცირებადობა. თეორიული კვლევის თვალსაზრისით შეუძლებელია, თუნდაც შეზღუდული რაოდენობის მოვლენებისგან აბსტრაგირებით, ემპირიულ (შემოწმების) შესაძლებლობას მივაღწიოთ. ამასთან, არ არის აუცილებელი, რომ მოდელში მოცემული თითოეული შეხედულება იყოს არაფალსიფიცირებადი. პირიქით, მოდელი, როგორც შეხედულებათა სისტემა, ისეთი შინაარსის უნდა იყოს, რომელიც გამოცდილებასთან წინააღმდეგობაში იქნება. ხშირად საქმე გვაქვს მეცნიერული კვლევის (აზროვნების) ხანგრძლივ პროცესთან, რომელიც ექსპერიმენტებს უარყოფს და დაკავშირებულია რომელიმე ეკონომიკური თეორიის ჩამოყალიბებასთან. ასეთ შემთხვევაში რეალობის შესახებ მეცნიერებაში სადავო საკითხის არსებობას უნდა დავეთანხმოთ. იგი გამოიხატება მეცნიერულ კვლევებსა და მოდელირებაში სრულიად შეუსაბამო „იდეალიზმის“ (Albert, 1963a/67) არსებობაში. აზროვნებისთვის დამახასიათებელი აბსტრაქციის აუცილებლობა ემპირიული შესაძლებლობის არც გარანტიას გვაძლევს და არც მის შემცვლელად გამოდგება.

ემპირიულად შემოწმებადი ეკონომიკური მოდელის შექმნა მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, როცა შეზღუდულია ზეგავლენის ექსპლიციტურად დაკვირვებადი, ფაქტორებისა და ურთიერთობების რიცხვი. თუმცა ეკონომიკური მოდელის შემთხვევაში ამგვარი ხელოვნური იზოლირება ერთი სრულიად ფალსიფიცირებადი ვარაუდის საფუძველზე კეთდება. ეს ვარაუდი იმაში მდგომარეობს, რომ ექსპლიციტურად დაკვირვებადი ფაქტორების ერთობლივი ზემოქმედება ასახსნელ ეკონომიკურ ცვლადზე – მაგალითად, საოჯახო მეურნეობის მიერ სურსათზე გაწეული დანახარჯები – იმავე ცვლადის (სურსათის) ღირებულებაში შემთხვევით ცვლილებებს წარმოშობს. მეორე მხრივ, კი კეთდება ვარაუდი იმის შესახებ, რომ ზეგავლენის ექსპლიციტურად დაკვირვებადი სიდიდის – მაგალითად, საოჯახო მეურნეობის შემოსავლის – ზრდა ან შემცირება – სურსათის ღირებულებაში სისტემურ ცვლილებებს იწვევს. სისტემურ ცვლილებებში იგულისხმება მოთხოვნის ზრდა ფუფუნების საგნებზე და/ან გიფუნის პროდუქტებზე. ამ მოვლენების საფუძველზე ალბათობითი შეხედულებები ყალიბდება, რომლებიც უამრავი ინდივიდის ქცევაზე დაკვირვებებს ემყარება. სინამდვილეში ალბათობითი შეხედულებები თითოეული ინდივიდის ქცვიდან კი არ გამომდინარეობს, არამედ ამგვარი შემთხვევების საშუალო მაჩვენებელს ეფუძნება. ეს ეკონომიკურ-სტატისტიკური მეთოდია, რითაც ინდივიდთა ქცევის პარამეტრები ფასდება. საუკეთესო შემთხვევაში, იგი ინფორმაციას გვაწვდის იმაზე, თუ დროის გარკვეულ

ინტერვალში რა ალბათობით არის მოსალოდნელი რეაქცია ნავარაუდევ მოვლენაზე (როგორც მაგ., მოთხოვნის ცვლილების სიდიდე აიხსნება შემოსავლის ცვლილების მიმართ ელასტიკურობით). ეს იმას ნიშნავს, რომ ფაქტობრივად არსებულ მოვლენებსა და შემუშავებული პროგნოზის საფუძველზე მოცემულ მოვლენებს შორის განსხვავება აუცილებლად არ იწვევს ასეთი პროგნოზის უარყოფას. ამავე დროს საჭიროა შეთანხმება იმაზე, თუ რა ზომის განსხვავებაა (გადახვევა) დასაშვები, რომლის დარღვევის შემთხვევაში აუცილებელი გახდება შემუშავებული პროგნოზის უარყოფა.

ზემოთხსენებული განსხვავების მიზანი ხშირად არის ჰიპოთეზების ემპირიული შემოწმების უზრუნველყოფა. შემეცნების საგანთან დაკავშირებით (იგულისხმება საზოგადოება და ეკონომიკა, სადაც კონკრეტულ ვითარებაში ექსპერიმენტების ჩატარება ძალზე ძნელია და საშიში) იგი აბსტრაქციაა და სხვა არაფერი. აბსტრაქცია კი აუცილებელია, რათა შეხედულება მრავალფეროვნება გარკვეულ მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებზე დაიყვანოს და მოაწესრიგოს. ამიტომ ჰიპოთეზების ემპირიული შემოწმების უზრუნველყოფა იმის მიხედვით უნდა შეფასდეს – არის თუ არა იგი დასახული მიზნის ადეკვატური. შემეცნების დასახული მიზანი კი ასახსნელი მოვლენებისა და პროცესების თვისებათა მიხედვით ფასდება (ფასდება მიზნის მნიშვნელობა). მოდელის ჩაკეტილი სტრუქტურის დაშვება შესაძლოა შეესაბამებოდეს მოკლევადიან მიკროეკონომიკურ ანალიზს. ასეთ შემთხვევაშიც აუცილებელია წონასწორობის ყველა მოდელის მიმართ გარკვეულ წინაპირობათა გათვალისწინება. ამის საპირისპიროა, მაგალითად, თუკი წონასწორობის მოდელის საზღვრებში წამოვაცენებით ჰიპოთეზას, რომლის მიხედვითაც ბაზრის მონაწილეებს ერთნაირი მოლოდინი აქვთ ფასების განმსაზღვრელ მოვლენებზე (რასაკვირველია ეს არარეალურია). როდესაც საქმე ეხება ფასწარმოქმნას სავალუტო და ფასიანი ქაღალდების ბაზრებზე, მონაწილეები განსხვავებულად ითვალისწინებენ სპეკულაციის შედეგებს. თუ დავუშვებთ, რომ ყველას ერთნაირი ფასის მოლოდინი აქვს, მაშინ ჩვენს წინაშე წარმოიშობა სიტუაცია, როცა კონკურენტ მხარეებს შორის არ არსებობს მოლოდინში განსხვავება. ამ შემთხვევაში მოგებაზე ორიენტირებულ, პროფესიონალურ კონკურენციას გრძელვადიან პერიოდში დამატებითი დაშვებების გარეშე არანაირი შანსი არ ექნებოდა. ეს წარმოშობდა კითხვას: საერთოდ რატომ ვაჭრობენ სპეკულანტები? (Streit, 1983b). ზოგ შემთხვევაში წონასწორობის ამ ტიპის მოდელის ემპირიული შემოწმება არ გვაძლევს ჰომოგენური მოლოდინის უარყოფის საბაბს. ამავე დროს საკვლევი მოვლენისა და ეკონომიკური ანალიზის საზღვრების მიმართ მაინც რჩება საფუძვლიანი ეჭვი, რომ საქმე გვაქვს მოჩვენებით ახსნასთან, რომლის დასაბუთება ძლიერი ზემოქმედების მქონე ფაქტორებისგან აბსტრაგირების გზით ხდება.

ეკონომიკური თეორიები ზოგჯერ მარცხს არა მარტო ლოგიკის კანონებთან განიცდიან, არამედ ემპირიულადაც,

როცა საქმე ეხება რეალობაში მათი მეცნიერული „პრეტენზიების“ (შეხედულებათა) დასაბუთებას. მეორე მხრივ, ხდება იმის დაკონკრეტება, რომ ემპირიული შემოწმების მიზანი სხვა არაფერია, თუ არა ფალსიფიცირების მეთოდის გამოყენების უარყოფის მცდელობა. ამის გამო ადვილი აქვს ემპირიული შემოწმების ფოკუსირება ისეთ მოვლენებზე, რომელთა დადგომა გამორიცხულია ნავარაუდევ მიზეზ-შედეგობრივ კავშირების შესაძლო თანამიმდევრობიდან. ეს ამავე დროს იმას ნიშნავს, რომ მოხდება შეცდომების გარდაქმნა კრიტიკულ თვალსაზრისად. ფალსიფიცირების მეთოდის გამოყენების შედეგად ცდომილებების არსებობა ნიშნავს არა იმას, რომ შესაბამისი ჰიპოთეზა არ დადასტურდა, არამედ იმას, რომ ჯერ კიდევ ვერ მოხდება მისი უარყოფა.

შესაძლებელია იმის დაშვებაც, რომ ემპირიული შემოწმებისას აქცენტი ისეთ მოვლენებსა და პროცესებზე გაკეთდეს, რომლებიც ნავარაუდევ კანონზომიერებებით მისაღებ შედეგებს განეკუთვნება. ადვილი შესაძლებელია, აგრეთვე, რომ ასეთი მოქმედების ლოგიკით (ვერიფიცირებისას) მხედველობიდან გამოგვრჩეს ემპირიული ფალსიფიცირების შესაძლებლობები და მცდარი დასკვნები გავაკეთოთ. ეს კი ხელს შეუწყობს დოგმატური პოზიციის ჩამოყალიბებას. მეორე მხრივ, თუ დავუშვებთ, რომ სავარაუდო მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები მცდარია, უფრო მალე მივალწვეთ მეცნიერულ პროგრესს, ვიდრე იმ შემთხვევაში, როცა ახსნის მეთოდის შეცვლას შევეცდებით. ზოგიერთი მიზნისათვის უფრო შესაფერისია არა ემპირიულ მტკიცებულებათა ძიება, არამედ ფალსიფიცირების (ემპირიული უარყოფის) პრინციპის გამოყენება.

ზოგადად ორივე მეთოდს — როგორც ემპირიულ უარყოფას (ფალსიფიცირებას), ისე შეფასებისათვის დამახასიათებელ ემპირიულ თავისუფლებას — ნორმატიული შინაარსი აქვს, ვინაიდან ისინი რეკომენდაციებს მოიცავენ იმის შესახებ თუ:

- როგორ უნდა მივალწვიოთ რეალობის შესახებ მეცნიერულ ცოდნას (ემპირიული უარყოფა);
- რომელი არგუმენტები არ უნდა გავითვალისწინოთ ინტერსუბიექტური შემოწმების (შეფასებების) ინტერესებიდან გამომდინარე (Streit, 2005).

ცხადია, აქედან არ გამომდინარეობს, რომ ემპირიული მეთოდი არ გვაძლევს რეალობის შესახებ მეცნიერული ცოდნის მიღების შესაძლებლობას. უბრალოდ კეთდება ვარაუდი, რომ იგი (მეცნიერული ცოდნა) ორივე მეთოდური პრინციპის საფუძველზე მიიღწევა. სუბიექტური შეფასების ნეიტრალიზება არ ნიშნავს იმას, რომ შესაძლებელია შეფასებიდან დამოუკიდებელი, მეცნიერული ანალიზის გაკეთება.

საზოგადოდ ეკონომიკურ მეცნიერებებში და განსაკუთრებით ეკონომიკურ პოლიტიკაში შეფასების თავისუფლებაზე ხშირად მცდარი წარმოდგენა აქვთ. ამგვარი გაუგებრობა უშუალო კავშირშია ახსნის მცდელობასთან. საქმე ის არის, რომ საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ რეალობაზე დაკვირვებ-

ბით კანონზომიერებათა დადგენის ყოველ მცდელობას შეფასების საფუძველზე წარმოქმნილი სუბიექტური არჩევანი და ინტერესი განსაზღვრავს. შესაძლებელია თუ არა, რომ ეკონომიკის ფუნქციონირება შეფასებისაგან თავისუფალი იყოს? ამ კითხვაზე ალბათ დამაკმაყოფილებელ პასუხს გვაძლევს გ. მიურდალი (Myrdal/1969/1971, გვ.13): „ფაქტები მყისიერად როდი იქცევა ცნებებად და თეორიებად. მათ გარეშე კი მეცნიერული შეხედულებების ნაცვლად ქაოსი დაისადგურებდა. ყოველი მეცნიერული ნაშრომი აუცილებლად შეიცავს აპრიორულ ელემენტს. ვერ კითხვები უნდა დაისვას, შემდეგ კი მათზე პასუხის გაცემას უნდა შევეცადოთ. თითოეული შეკითხვა სამყაროსადმი ჩვენი ინტერესის გამომხატვაა. ისინი არსებითად სხვა არაფერია, თუ არა შეფასებები“. მეორე მხრივ, საკვლევი პრობლემის შემფასებლური არჩევანი იმთავითვე როდი გამორიცხავს მეცნიერული, სუბიექტურად შემოწმებული ანალიზის შესაძლებლობას. მიუხედავად ამისა, უნდა მოხდეს მიღებული შედეგების და არა მეცნიერის პიროვნული პოზიციის კრიტიკული განხილვა, რომელმაც შესაძლოა პრობლემის არჩევანზე იქონიოს გეგავლენა.

მეორე გაუგებრობა წარმოიშობა მაშინ, როცა არ ითვალისწინებენ იმ განსხვავებას, რომელიც არსებობს შეფასებით დასკვნებსა და საზოგადოებრივ ღირებულებათა საფუძველზე არსებულ შეხედულებებს შორის. ამის გაუთვალისწინებლობა წარმოშობს მოსაზრებებს, რომლებიც გამორიცხავს შეფასებებისა და ეკონომიკური მიზნების მეცნიერული განხილვის შესაძლებლობას. სინამდვილეში ეს მხოლოდ შეფასებით დასკვნებს, როგორც მეცნიერული კვლევის მიზნის ჩამოყალიბებას ეხება. საზოგადოებრივ ღირებულებათა შესახებ შეხედულებები შეფასებითი განხილვიდან აბსოლუტურად თავისუფალი უნდა იყოს. აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური პოლიტიკის მეცნიერული პროგრამა ამ სფეროში არსებულ შეფასებებთან დაკავშირებით შეიძლება შემდეგნაირად დაკონკრეტდეს:

- შესაძლებელია შეფასებათა ახსნა (1), მათი ურთიერთდამოკიდებულების შემოწმება (2), და იმ კომპონენტების ურთიერთშედარება (3), რომლებიც დროის სხვადასხვა მონაკვეთში სხვადასხვა ჯგუფებისა და საზოგადოებების მიერ ყალიბდება;
- შეფასებები, შეხედულებათა ღრმა ანალიზის შედეგია, ამასთან, არ არის გამორიცხული, რომ ეს შეხედულებები და მოქმედებები საგანგებო მიზნით ყალიბდებოდეს. ამ შემთხვევაში საქმე ეხება ადრესატზე ზემოქმედების მიზანს;
- შესაძლებელია აღიწეროს, აიხსნას და მოხდეს იმის პროგნოზირება, თუ როგორია, ან როგორი იქნება ცალკეული პირისა თუ ჯგუფის შეფასებითი ქცევა და მათი ურთიერთქმედება.

თანამედროვე პირობებში ეკონომიკური განუზღვრელობის მნიშვნელოვანი ზრდის შედეგად (Bedianashvili, 2021a, 2021b) განსაკუთრებულ აქტუალურობას იძენს როგორც ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნობრივი ასპექტის კომპლექსური წარმოდგენა (Bedianashvili, 1984; Gvelesiani&Bedianashvili, 2021), ისე თვით პოლიტიკის ადაპტაციურობის ხარისხის არსებითი გაუმჯობესება სისტემური გრძელვადიანი პროგნოზული სამუშაოების უწყვეტობის უზრუნველყოფის მოთხოვნების გათვალისწინებით (Bedianashvili, 2021). ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმატში გასათვალისწინებელია ქვეყნის გრძელვადიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის თავისებურებანი (Bedianashvili, 2013), ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის ფორმირებისა და განვითარების თანამედროვე გამოწვევები (Bedianashvili, 2018, 2021c).

დასკვნა

ამრიგად, ჩვენ შეგვიძლია შეფასებათა მეცნიერული დადგენა და გაანალიზება, ისევე როგორც მათი ურთიერთდამოკიდებულებების შემოწმება. მაგრამ დაუშვებელია, ისინი მივიჩნიოთ „სწორ“ ან „მცდარ“ შეფასებებად. ეს, რა თქმა უნდა, არ გამორიცხავს იმას, რომ მეცნიერი შეიძლება პიროვნულად მხარს უჭერდეს გარკვეულ ნორმატიულ პოზიციას. ასევე არ არის გამორიცხული მეცნიერული შეფასებითი მსჯელობა ან კამათი ღია და საჯარო ფაქტების შესახებ. თუ ნორმად მივიღებთ იმას, რომ აუცილებელია ინტერსუბიექტურად შემოწმებადი შეფასებითი მსჯელობის (იდეოლოგიების) თავიდან აცილება, მაშინ მკაფიოდ უნდა გვქონდეს გაცნობიერებული შეხედულების შეფასებითი ნაწილი (შეფასების ტრანსპარენტობის პოსტულატი). მაგრამ ამ მოთხოვნის შესრულება ძალზე ძნელია იმის გამო, რომ მეტყველების ელემენტებს ხშირად შეფასების მიზნით ვიყენებთ. ყოველ შემთხვევაში დასკვნებს მეცნიერული ხასიათი სულაც არ ენიჭება იმის გამო, რომ მათ შეიძლება ისეთი ვინმე იყენებდეს, ვინც მეცნიერულ საქმიანობას ეწევა. მაგრამ არც ის არის გამორიცხული, რომ მეცნიერი, თავისი კვლევებიდან გამომდინარე, გარკვეულ შეფასებით მტკიცებულებებს სხვა ასეთივე შეხედულებებთან შედარებით უფრო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდეს.

შეფასების მეცნიერულ დასაბუთებას ყოველთვის ცდილობდნენ. მაგრამ ინტერსუბიექტურად შემოწმებადი მეცნიერული კრიტერიუმის არარსებობის გამო ამგვარი მცდელობა საბოლოოდ მარცხით მთავრდებოდა. დასაბუთების ერთ-ერთი მცდელობა იმაში მდგომარეობს, რომ ღირებულებათა უშუალო წვდომა (ინტუიციონიზმი) შემეცნების წყაროდაა მიჩნეული. იგივე შედეგი გვაქვს, როდესაც ცდილობენ საზოგადოებრივ სინამდვილეზე (მოვლენებსა და პროცესებზე) დაკვირვების გზით მისი მარად უცვლელი „არსი“ შეიმეცნონ და ამის საფუძველზე ჩამოაყალიბონ შეფასებები (ნატურალიზმი).

გამოყენებული ლიტერატურა/REFERENCES:

- Albert, H. (1957), Theorie und Prognose in den Sozialwissenschaften. Schweizerische Zeitschrift fuer Volkswirtschaft und Statistik. 93, 60-76.
- Albert, H. (1963a), Modell-Platonismus – Der neoklassische Stil des oekonomischen Denkens in kritischer Betrachtung; wiederabgedruckt in ders: Marktsoziologie und Entscheidungslogik – Oekonomische Probleme in soziologischer perspective, Neuwied 1967, 331-384.
- Albert, H. (1963b), Wertfreiheit als methodisches Prinzip – Zur Frage der Notwendigkeit einer normative Sozialwissenschaft; wiederabgedruckt in ders: Aufklaerung und Steuerung – Aufsätze zur Sozialphilosophie und zur Wissenschaftslehre der Sozialwissenschaften, Hamburg, 1976, 160-191.
- Bedianashvili, G. (1984). The Goal Aspect of the Long-Term Socio-Economic Development of Region. Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences. 113 (1), 189-192. (In Russian).
- Bedianashvili, G. (2013). Strategy of Long-Term Socioeconomic Development of the Country: Issues of Methodology. Conference materials: Actual Problems of Economies of Post-Communist Countries at Current Stage. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Paata Gugushvili Institute of Economics, Georgia, Tbilisi, 121-125. (In Georgian).
- Bedianashvili, G. (2018). Knowledge Economy, Entrepreneurial Activity and Culture Factor in Modern Conditions of Globalization: Challenges for Georgia. *Globalization and Business*, 5, 32-37.
- Bedianashvili, G. (2021a). Macroeconomic and Cultural Determinants of the Covid-19 Pandemic Crisis. Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences, 15 (2), 191-197.
- Bedianashvili, G. (2021b). The Socio-Economic Effects of Covid-19 and the Challenges of Economic Uncertainty. Materials of VI International Scientific Conference: Challenges of Globalization in Economics and Business. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Economics and Business Faculty, 34-38. (In Georgian).
- Bedianashvili, G. (2021c). Public Sector in Conditions of Covid-19 Pandemic. Conference materials: Economic, Social, Ecological and Technological Challenges in XXI-St Century. Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Paata Gugushvili Institute of Economics, 47-51. (In Georgian).
- Boehm, E. (1966). Privatrechtsgesellschaft und Marktwirtschaft *Ordo* 17, 75-151, 80.
- Boulding, K.E. (1962), Knowledge as a Commodity; wiederabgedruckt in ders. (Hrsg.): Beyond Economics – Essays on Society, Religion, and Ethics, Ann Arbor 1968, 141-150.
- Dahl, R.A. (1963). Die politische Analyse (Uebersetzung von - Modern Political Analysis, Englewood Cliffs). Muenchen, 1973, 62.
- Gaprindashvili, G. (2017). The Role of Government's economic policy in country's economic development, *Journal Association 1901 SEPIKE., Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics*. 18, 121-127.
- Gvelesiani, R., & Gogorishvili, I. (2014). The Basic Problems for the Realization of the Concept of Economic Policy. XII International Conference on Economics and Management, International Science Index. 8 (11), November 10-11, Madrid, Spain, 532-535.
- Gvelesiani, R. (2015). The Influence of Interest Groups on Economic Policy and Its Contradictory Results. *Journal of Academy of Business and Economics, IABE*. 15 (2), ISSN: 1542-8710, Roma Tre University, Italy, Editor: South Stockholm University, Sweden, 35-40.
- Gvelesiani, R. (2016). Individuals and Economic Group's Interests and Behaviour in the Economic and Political Decision-making Process. *European Journal of Business Research (EJBR), IABE*. 16 (1). ISSN: 1945-2977, University of Pisa, Italy, Editor: Johannes Kepler University Linz, Austria, 97-103.
- Gvelesiani, R. (2017a). Possibilities of implementing the practical economical politics rationally. *European journal of business researchtm (EJBR)*. 17 (2), ISSN: 1945-2977, dx.doi.org/10.18374/EJBR-17-2.3, New York Institute of Technology, USA, editor-in-chief: Professor Christine Duller, Johannes Kepler University Linz, Austria, 25-30.
- Gvelesiani, R. (2017b). Social inequality – The revealing form of conflicts among the main societal values. *Journal of International Management Studies (JIMS)*. 17 (1), ISSN: 1930-6105, University of Sassari, Italy, Editor: Trinity Western University, Canada, 59-64.
- Gvelesiani, R. (2020a). Contradictory interdependence between the goals of economic policy and assessment of its expected results. *Ecoforum*, 9, (3).
- Gvelesiani, R. (2020b). The problem of compatibility of economic policy objectives, instruments and order policy principles. *Ecoforum*, 9 (3).
- Gvelesiani, R., & Bedianashvili, G. (2021). The problem of dosing and delays in the process of usage of economic policy instruments. *Globalization and Business*. 11, 16-24. (In Georgian). <https://doi.org/10.35945/gb.2021.11.002>
- Hayek, F.A. (1979). Law, Legislation and Liberty, III – The Political Order of a Free People, Chicago, London, Wiederabdruck in: VANBERG, V. (Hrsg.), Hayek Gesammelte Schriften Bd. B4, Recht, Gesetzgebung und Freiheit, Tuebingen, 2003, 128.
- Hayek, F.A. (2003). Rechtsordnung und Handelsordnung, in: STREIT, M. E. (Hrsg.), Hayek Gesammelte Schriften Bd. A4, Rechtsordnung und Handelsordnung, Tuebingen, 217.
- Hayek, F.A. (2004), Der Weg zur Knechtschaft, in: STREIT, M. E. (Hrsg.), Hayek Gesammelte Schriften Bd. B1, Tuebingen.
- Jonas, H. (1979). Das Prinzip Verantwortung, Nachdruck, Frankfurt a. M, 2003. 294; 393.

- Mestmaecker, E.-J. (1975), Wirtschaftsordnung und Staatsverfassung; in ders. und H. Sauer mann (Hrsg.): Wirtschaftsordnung und Staatsverfassung (Festschrift fuer Franz Boehm zum 80. Geburtstag), Tuebingen, 383-419.
- Myrdal, G. (1969). Objektivitaet in der Sozialforschung, 2. Aufl., Frankfurt am Main 1971.
- Popper, K.R (1976). Conjectures and Refutations the Growth of Scientific Knowledge, 5. Aufl., Neudruck; London u. a., 2002.
- Streit, M. E. (1983). Heterogene Erwartungen, Preisbildung und Informationseffizienz auf spekulativen Maerkten. Zeitschrift fuer die gesamte Staatswissenschaft, 139, 67-79.
- Streit, M. E. (2005). Theorie der Wirtschaftspolitik, 6. Auflage, Stuttgart, 307; 309; 310.